

Zijn Positieve en Negatieve Relaties met Vader en Moeder Significante Predictoren van
Sibling Bullying Victimisatie en Peer Bullying Victimisatie bij Brugklassers?

Output 7: Master Thesis

Master's thesis

Utrecht University

Master's programme in Clinical Child, Family and Education Studies

M.A Kuijvenhoven 6211968

Dr. M. M. Vermande

R. van Dijk Msc.

25-05-2019

Aantal woorden: 5151

ROL VAN POSITIEVE EN NEGATIEVE RELATIES MET VADER EN MOEDER OP VICTIMISATIE

Voorwoord

Voor u ligt de thesis ‘Zijn Positieve en Negatieve Relaties met Vader en Moeder Significante Predictoren van Sibling bullying victimisatie en Peer bullying victimisatie bij Brugklassers?’ In het kader van mijn afstuderen is deze scriptie geschreven aan de opleiding Clinical Child, Family and Education Studies aan de Universiteit Utrecht. Dit onderzoek heb ik als zeer leerzaam ervaren, waarbij ik nieuwe kennis en vaardigheden bovenop mijn eerder verworven kennis vanuit de bachelor thesis heb opgedaan. Met de thesisbegeleider, Marjolijn Vermande, was een goede samenwerking. Marjolijn heeft vanuit haar deskundigheid op dit gebied, mij goed begeleid en geholpen met mijn vragen. Hierdoor heb ik mijn onderzoek op een prettige manier weten te schrijven. Zonder de steun van docenten, familie en vrienden was het schrijven van mijn thesis niet mogelijk geweest. Ten eerste wil ik dan ook Marjolijn Vermande hartelijk bedanken voor haar belangrijke en prettige begeleiding, haar enthousiasme, deskundigheid en goede feedback tijdens mijn onderzoek. Daarnaast wil ik graag de respondenten bedanken voor het deelnemen aan het onderzoek. Tenslotte wil ik graag mijn vrienden en familie bedanken voor de steun die zij mij hebben gegeven tijdens het schrijfproces en onderzoek.

Ik wens u veel leesplezier toe.

Maran Kuijvenhoven

Amsterdam, 25 mei 2019

Abstract

This study examined to what extent positive and negative relationships with father and with mother are predictors of sibling bullying victimization and of peer bullying victimization. Participants consisted of 681 Dutch adolescents ($M_{\text{age}} = 12.7$; 44.5% boys and 55.5% girls) in the first grade of secondary school. They completed self-reports to assess the degree to which they experience victimization at school and at home and the degree of negative and positive relationships with father and mother. Hierarchical regression analyses indicated that negative relationships with father and mother were both positive predictors of both types of victimization, which was in line with the expectations. For peer bullying victimization in particular, a negative relationship with father was a stronger predictor than a negative relationship with mother. Contrary to the expectation, only the direct effect of a positive relationship with mother (i.e., not with father) is negatively significant for sibling bullying victimization. No interaction with gender was found. Concluding, it is of great importance to pay more attention to the parent-child relationship with both father and mother in the prediction of victimization. Besides that, negative relationships with father and mother are related to predict sibling bullying victimization and peer bullying victimization. Positive relationships with mother appears to be a protective factor of sibling bullying victimization. Interventions programs against bullying should extend their focus to include families and the influence of parent-child relationships.

Keywords: sibling bullying victimization, peer bullying victimization, positive and negative relationships with father and mother.

ROL VAN POSITIEVE EN NEGATIEVE RELATIES MET VADER EN MOEDER OP VICTIMISATIE

Zijn Positieve en Negatieve Relaties met Vader en Moeder Significante Predictoren van Sibling Bullying Victimisatie en Peer Bullying Victimisatie bij Brugklassers?

Peer bullying victimisatie

Relaties met leeftijdsgenoten (*'peers'*) zijn essentieel voor een positieve ontwikkeling (La Greca & Harrison, 2005). Positieve relaties zorgen voor sociale acceptatie, sociale vaardigheden en vriendschap (Buist & Vermande, 2014; Scharfstein & Beidel, 2015; Aikins & Litwack, 2011). Relaties kunnen echter ook ongunstig zijn. Een voorbeeld hiervan is pesten op school (*'Peer Bullying'*¹; Barboza et al., 2009; Salmivalli, 1999; Salmivalli, Huttunen, & Lagerspetz, 1997). Gebaseerd op zelfrapportage van kinderen tussen de 11 en 15 jaar in 40 landen, waaronder Nederland, wordt de prevalentie van peer bullying op 12.6% geschat (*'Peer bullying' Victimisatie*) (Reijntjes, Vermande, & Van der Meulen, 2015). Gemiddeld is 25-30% van de kinderen in Nederland betrokken bij pesten op school, als dader en/of als slachtoffer (Reijntjes, Vermande, & Van der Meulen, 2015).

“Pesten is een subtype van agressief gedrag, waarbij één of meerdere individuen bij herhaling een betrekkelijk machteloze ander aanvallen, vernederen en/of buitensluiten” (Salmivalli & Peets, 2009, p. 14). Er zijn drie belangrijke kenmerken van pesten. Ten eerste heeft de dader als doel om leed te berokkenen; pesten is dus proactief. Ten tweede moet pesten herhaaldelijk over tijd plaatsvinden. Ten derde moet er een machtsverschil bestaan tussen de dader en het slachtoffer (Salmivalli & Peets, 2009, p. 14). Pesten kent verschillende vormen. Aanvankelijk werd de meeste aandacht besteed aan drie vormen van pesten. De eerste vorm is fysiek pesten, waarbij er gepest wordt met fysiek geweld, zoals slaan, duwen, knijpen en schoppen. De tweede vorm is verbaal pesten, waarbij alleen woorden worden gebruikt (schelden, dreigen, belachelijk maken en beledigen). Tenslotte is er indirect of relationeel pesten waarbij een ander intentioneel buitengesloten wordt (Olweus, 1993).

Gepest worden gaat gepaard met negatieve gevolgen (zie Reijntjes et al., 2015, voor een overzicht). Slachtoffers van peer bullying lopen bijvoorbeeld het risico op psychotische symptomen, externaliserende problemen (zoals hyperactiviteit of conduct disorder; Wolke & Samara, 2004), interpersoonlijke problemen (bijvoorbeeld minder vrienden) en internaliserende problemen (zoals eenzaamheid, depressie en angst; Hawker & Boulton, 2000; meta-analyse).

¹ Er wordt gebruik gemaakt van de Engelse termen *peer bullying*, *sibling bullying*, *sibling bullying victimisatie* en *peer bullying victimisatie*, aangezien dit in de literatuur de meest gebruikte termen zijn en vervangende termen, die precies hetzelfde omschrijven, zijn lastig te vinden.

ROL VAN POSITIEVE EN NEGATIEVE RELATIES MET VADER EN MOEDER OP VICTIMISATIE

Sibling bullying victimisatie

Relaties tussen broers en/of zussen (*'siblings'*) zijn, net als relaties met leeftijdsgenoten, veelal positief. Dat is gunstig, omdat de omgang met siblings over het algemeen intensief en langdurig is. Pesten tussen siblings komt echter ook voor (*'Sibling Bullying'*; Wolke, Tippet, & Dantchev, 2015). Sibling bullying is nog niet veel onderzocht (Wolke et al., 2015; review). In navolging van peer bullying is de definitie van sibling bullying geformuleerd als ongewenst agressief gedrag door broer of zus, waarbij een machtsverschil aanwezig is. Tenslotte is het pesten herhaaldelijk en vindt het over een langere periode plaats (herhaling over tijd) (Bowes, Wolke, Joinson, Lereya, & Lewis, 2014; Hoetger, Hazen, & Brank, 2015; Menesini, Camodeca, & Nocentini, 2010; Monks et al., 2009; Skinner & Kowalski, 2013; Tanrikulu & Campbell, 2015).

Gebaseerd op zelfrapportage wordt de prevalentie van pesten en of gepest worden door siblings (*'Sibling Bullying' Victimisatie*) geschat op 46-54% (Wolke & Skew, 2012). In vergelijking met peer bullying victimisatie is deze prevalentie opvallend hoger. Een methodologische verklaring hiervoor is dat in sommige instrumenten, zoals de veelgebruikte vragenlijst van Wolke en Samara (2004) en Menesini et al. (2010) de uitleg over het machtsverschil tussen dader en slachtoffer ontbreekt, waardoor er een minder strenge definitie wordt gehanteerd.

Sibling bullying victimisatie gaat, net als peer bullying victimisatie, gepaard met negatieve gevolgen. Slachtoffers van sibling bullying laten meer mentale problemen zien, zoals gevoelens van angst en eenzaamheid, in vergelijking met kinderen die niet betrokken zijn bij sibling bullying (Tucker, Finkelhor, Turner, & Shattuck, 2013). Bovendien rapporteren slachtoffers van sibling bullying minder zelfvertrouwen en lopen zij het risico op een depressie (Duncan, 1999; Wolke et al., 2015). Duncan (1999) toont daarnaast aan dat zij verdrietiger, meer teruggetrokken en pessimistischer zijn dan kinderen die geen slachtoffer zijn van sibling bullying.

Ouder-kindrelatie en victimisatie

Theorie en onderzoek tonen aan dat zowel de vader-kindrelatie als de moeder-kindrelatie geassocieerd wordt met gepest worden en actief pesten op school (De Vries et al. 2017). Ouder-kindrelaties kunnen positieve en negatieve aspecten bevatten. Volgens Deković (2000) vallen onder positieve aspecten ouderlijke ondersteuning, ouderlijke warmte, sensitiviteit en responsiviteit. Het hebben van conflicten/ruzies tussen ouder en kind wordt gezien als een negatieve relatie.

ROL VAN POSITIEVE EN NEGATIEVE RELATIES MET VADER EN MOEDER OP VICTIMISATIE

Ouder-kindrelaties en peer bullying victimisatie.

Uit veel verschillende studies blijkt dat een negatieve relatie, zoals vijandigheid, gebrek aan ouderbetrokkenheid en ontbreken van ouderlijke steun een predictor is van peer bullying victimisatie (Barboza et al., 2009; Duncan, 2004; Flouri & Buchanan, 2003; Georgiou, 2009; Holt & Espelage, 2007; Spriggs, Iannotti, Nansel, & Haynie, 2007). Dit valt te verklaren vanuit de gehechtheidstheorie, die veronderstelt dat de kwaliteit van gehechtheid de interpersoonlijke relaties in de latere jaren beïnvloedt (Monks et al., 2009). Kinderen zonder veilige hechting lopen de kans op het minder ontwikkelen van sociale vaardigheden, wat kan leiden tot afwijzing door of conflicten met peers (Kennedy & Kennedy, 2004). Onderzoek van Troy en Sroufe (1987) ondersteunt dit door aan te tonen dat kinderen vaker slachtoffer zijn van pesten wanneer zij in de vroege levensjaren onveilig gehecht waren (12 en 18 maanden).

Naast gehechtheid is de opvoedingsstijl (Ahmed & Braithwaite, 2004) ook een belangrijk antecedent van peer bullying victimisatie. Een autoritaire opvoedingsstijl die gekenmerkt wordt door weinig warmte en veel discipline vergroot de kans op pesten en peer bullying victimisatie voor zowel jongens als meisjes (Ahmed & Braithwaite, 2004).

Daarentegen blijkt dat positieve ouder-kindrelaties (d.w.z. hechting, warmte en ondersteuning) juist bescherming te bieden tegen peer bullying victimisatie (Lereya, Samara, & Wolke, 2013; meta-analyse).

Ouder-kindrelaties en sibling bullying victimisatie

Uit onderzoek blijkt dat een negatieve relatie, zoals ruzie maken, schreeuwen, slaan, geassocieerd wordt met sibling bullying victimisatie (Bowes et al., 2014; Hoffman, Kiecolt & Edwards, 2005; Tippett & Wolke, 2015; Tucker, Finkelhor, Turner, & Shattuck, 2014; Wolke et al., 2015). Daarnaast blijkt dat geweld van ouders jegens het kind het risico op sibling bullying victimisatie aanzienlijk vergroot (Eriksen & Jensen, 2009).

Net als bij peer bullying victimisatie wordt er een verband gelegd met de gehechtheidstheorie en sibling bullying victimisatie. De gehechtheidstheorie stelt dat de relaties van kinderen met broers en zussen worden beïnvloed door interne werkmodellen van relaties die voortkomen uit hun vroegste relaties met hechtingsfiguren (Bowlby, 1982; Sroufe, Coffi, & Carlson, 2010).

Verskil tussen vader-kind en moeder-kindrelaties en victimisatie

Er is nog weinig bekend over het onderscheid tussen moeder-kindrelatie en vader-kindrelatie. In onderzoek wordt de vader-kindrelatie vaak achterwege gelaten (Copeland, Wolke, Angold, & Costello, 2013; Buist, Deković, & Gerris, 2011; Schwartz, Dodge, Pettit, &

ROL VAN POSITIEVE EN NEGATIEVE RELATIES MET VADER EN MOEDER OP VICTIMISATIE

Bates, 1997). Het effect van de moeder-kindrelatie kan verschillen van het effect van de vader-kindrelatie. Actief pesten van kinderen blijkt geassocieerd te zijn met de vijandigheid van vaders, maar niet aan die van moeders (De Vries et al., 2017). Een verklaring voor het verschil komt voort uit socialisatie waarin moeders geleerd hebben om hun vijandige gevoelens te internaliseren (Eagly, Wood, & Diekman, 2000), terwijl vaders deze gevoelens externaliseren (De Vries et al., 2017). Een negatieve moeder-kindrelatie (bijv. door vijandigheid of hardheid van moeder) wordt verder veelal gecompenseerd door zorgzame aspecten (zoals betrokkenheid bij socialisatie) van moeder, terwijl dit voor vaders minder geldt (Schoppe-Sullivan, Kotila, Jia, Lang, & Bower, 2013). Een relatie met victimisatie is echter niet onderzocht. Uit onderzoek van Lereya et al. (2013) blijkt dat reacties van vader op het kind de kans op actief pesten vergroot. De kans op gepest worden is niet onderzocht. Vaders reageren in vergelijking met moeders anders op het temperament van het kind. Het blijkt dat moeders het kind aanmoedigen om meer hun emoties te uiten, terwijl vaders juist eerder bestraffend of afwijzend zijn wanneer het kind zijn emoties uit (Cassano, Perry-Parrish, & Zeman, 2007).

Belemmering van autonomie of verbondenheid van het kind door moeder blijkt echter eveneens de kans op slachtofferschap te vergroten (Duncan, 2004). De verklaring hiervoor is dat overbezorgde moeders niet in staat zijn hun kind bloot te stellen aan nieuwe situaties met leeftijdsgenoten. Voor vaders is dit verband niet onderzocht.

Huidig onderzoek

Op basis van bovenstaande literatuur blijkt dat er nog weinig onderzoek is gedaan naar sibling bullying victimisatie. Onderzoek waarin sibling bullying victimisatie en peer bullying victimisatie worden vergeleken, is zeldzaam (Wolke et al., 2015). Daarnaast is er weinig bekend over de impact van een positieve relatie met vader en moeder in vergelijking met een negatieve relatie op gepest worden. Bovendien is het onderscheid in het effect tussen de moeder-kindrelatie en de vader-kindrelatie nog niet duidelijk (De Vries et al., 2017). De vader-kindrelatie wordt vaak achterwege gelaten (Buist et al., 2011; Copeland et al., 2013; Schwartz et al., 1997). Het doel van dit onderzoek was daarom te onderzoeken welke relatie (vader-kind, moeder-kind; positief, negatief) een significante predictor is van peer bullying victimisatie en sibling bullying victimisatie en welke predictor de grootste bijdrage levert aan de (statistische) voorspelling van sibling bullying victimisatie en peer bullying victimisatie. In dit onderzoek is er gekozen voor onderzoek bij brugklassers, omdat de overgang van basisschool naar middelbare school vaak gepaard gaat met pesten (kinderen moeten hun positie vinden in een nieuwe groep; Pellegrini & Long, 2002). De rol van sekse wordt in dit onderzoek ook

ROL VAN POSITIEVE EN NEGATIEVE RELATIES MET VADER EN MOEDER OP VICTIMISATIE

meegenomen. Uit Nederlandse studies blijkt dat jongens en meisjes ongeveer even vaak gepest worden (Jansen et al., 2012; Olthof, Goossens, Vermande, Van der Meulen, & Aleva, 2011; Veenstra et al., 2005). De rol van sekse in de relatie tussen victimisatie en moeder-kindrelatie en vader-kindrelatie wordt in de literatuur vaak achterwegen gelaten.

Op basis van bovenstaande literatuur werd verwacht dat negatieve relaties met vader en moeder beide positieve predictoren zijn van zowel peer bullying victimisatie als sibling bullying victimisatie. Verder werd verwacht dat positieve relaties met vader en moeder negatieve predictoren van sibling bullying victimisatie en peer bullying victimisatie zijn. Ten slotte is sekse opgenomen als een potentiële moderator, om te onderzoeken of de directe of interactie-effecten verschillen voor jongens en meisjes.

Methode

Participanten

Studenten van de Universiteit Utrecht hebben in 2017 en 2018 cross-sectionele data verzameld bij in totaal 30 brugklassen middels een gemakssteekproef (Neuman, 2014). Uiteindelijk deden 27 kinderen niet mee met de vragenlijst, waarvan 14 niet wilden of mochten meedoen. De overige brugklassers hadden een andere afspraak of konden vanwege technische redenen niet deelnemen en zijn niet meegerekend met de 681 participanten. De data van de 681 brugklassers die deelnamen omvatte 303 jongens (44.5%) en 378 meisjes (55.5%). De gemiddelde leeftijd van de brugklassers was twaalf jaar ($M_{\text{age}} = 12.7$; $SD = 0.66$). In deze steekproef varieerde de aangeboden opleidingsniveaus, namelijk in VMBO (15.7%), Combiklas MAVO & VMBO-TL (2.8%), Combinatieklas VMBO MAVO & HAVO (15.9%), HAVO (7.3%), Combinatieklas HAVO/VWO (30.1%), VWO (15.1) en Gymnasium (11.2%). Van het overgrote gedeelte van de respondenten (86.5 %) waren beide ouders geboren in Nederland. Bij de overige respondenten (13.5%) was tenminste één ouder niet in Nederland geboren. De sociaaleconomische status is gemeten aan de hand van de FAS II ([FAS] Boyce, Torsheim, Currie, & Zambon, 2006). De schaal geeft een beeld van de rijkdom binnen een gezin. De volgende vragen worden gesteld: ‘Heeft jouw gezin een auto?’, ‘Heb jij een eigen slaapkamer?’, ‘Hoe vaak ben je de afgelopen twaalf maanden met het hele gezin op vakantie geweest?’ en ‘Hoeveel computers, laptops of tablets heeft jouw gezin?’. De antwoorden leveren een indicatie voor de rijkdom in het gezin op (lage, medium en hoge FAS). Boyce et al. (2006) toonden aan dat de FAS als voldoende valide beschouwd kan worden. Volgens de criteria van Boyce et al. (2006) valt in deze steekproef 0.1% onder een lage FAS, 6.0% onder een middelmatige FAS en 93.9% onder een hoge FAS. De huidige steekproef heeft in

ROL VAN POSITIEVE EN NEGATIEVE RELATIES MET VADER EN MOEDER OP VICTIMISATIE

vergelijking met de steekproef van Boyce et al. (2006) uit Nederland ($M=5.7$), een hoge FAS-score ($M=7.7$). Mogelijk komt dit deels doordat in de afgelopen jaren de inkomens zijn gestegen (CBS, 2016). Het overgrote gedeelte van de brugklassers woonden met vader en moeder ($n=533$). De overige brugklassers woonden met onder andere stiefmoeders, stiefvaders, oma's en opa's.

Procedure

Vanuit de Universiteit Utrecht is dit onderzoek opgezet.² Door studenten van de Universiteit Utrecht zijn de respondenten via persoonlijk contact met middelbare scholen geworven. Ten eerste is er aan school toestemming gevraagd. Nadat de school toestemming gaf, ontvingen ouders een brief met informatie over het deelnemen aan het onderzoek. Zowel ouders als kinderen kregen de mogelijkheid om deelname te weigeren. De leerlingen konden op ieder moment uit het onderzoek stappen. Geen van de leerlingen maakte gebruik van deze mogelijkheid, hoewel een aantal leerlingen de vragenlijst om andere redenen niet heeft afgemaakt. Door de studenten werd vanuit een onderzoeksprotocol gewerkt om alle vragenlijsten op dezelfde manier af te kunnen nemen. De participanten vulden een online vragenlijst in via Limesurvey (<https://www.limesurvey.org/>). Om de privacy te waarborgen is de verzamelde data op een beveiligd netwerk van de Universiteit opgeslagen. De brugklassers hebben de vragenlijsten in een klaslokaal individueel ingevuld tijdens een lesuur op hun eigen school. Dit werd onder begeleiding van de docent van de klas en studenten van de Universiteit Utrecht gedaan.

Meetinstrumenten

Pesten. Voorafgaand is de omschrijving van pestgedrag (zowel thuis als op school) aan de kinderen voorgelegd. De omschrijving die de kinderen voorgelegd kregen is afgeleid van de definitie zoals genoemd door Salmivalli en Peets (2009), waarbij de drie kenmerken van pesten werden genoemd (Salmivalli & Peets, 2009).

Peer Bullying Victimisatie. De mate van gepest worden op school is in kaart gebracht door de PRIMA-pestmeter (Dafesh, De Rooter, Ter Beek, & Rooter, 2008), de Nederlandse bewerking van de Olweus Bullying Questionnaire ([OBQ] Solberg & Olweus, 2003). De OBQ blijkt betrouwbaar en valide (Kyriakides et al., 2006). De vragenlijst bestaat uit 36 vragen waarvan de zeven items over vormen van gepest worden (uitlachen, fysiek pesten leugens vertellen, materieel pesten, bedreiging of dwang en cyberpesten) zijn gebruikt om de mate van victimisatie te bepalen (Solbert & Olweus, 2003). Op basis van een vijfpuntsschaal van (1)

² Dr. M. Vermande, dr. K. Buist en dr. H. Vossen.

ROL VAN POSITIEVE EN NEGATIEVE RELATIES MET VADER EN MOEDER OP VICTIMISATIE

nooit tot (5) meerdere keren per week, dienden de brugklassers de vragen over gepest worden te beantwoorden. Enkele voorbeelditems zijn ‘*Ben je op school uitgescholden, uitgelachten of belachelijk gemaakt?*’ en ‘*Hebben anderen leugens of andere vervelende dingen over je verteld?*’. De mate van gepest worden werd berekend als een gemiddelde van de zeven vormen ($\alpha = .84$).

Sibling Bullying Victimisatie. Voor sibling bullying victimisatie zijn de items van de OBQ geherformuleerd (Menesini et al., 2010; Wolke & Samara, 2004). In deze vragenlijst ontbreekt echter uitleg over het machtsverschil tussen dader en slachtoffer in de vragenlijst. Daarom is in de huidige vragenlijst het machtsverschil opgenomen in de uitleg over pesten aan de leerlingen. Voor het in kaart brengen van sibling bullying victimisatie zijn dezelfde zeven items als bij peer bullying victimisatie gebruikt. Net als bij peer bullying victimisatie is een gemiddelde score van deze zeven items berekend ($\alpha = .78$).

Kwaliteit Ouder-Kindrelaties. De kwaliteit van ouder-kindrelaties is in kaart gebracht met de vragenlijst Network of Relationship Inventory ([NRI] Furman & Buhrmester, 1992). In deze vragenlijst, ingevuld door de brugklasser, werd er gekeken naar twee aspecten. Het eerste aspect is de positieve kwaliteit (steun; 6 items). Het tweede aspect is de negatieve kwaliteit (negatieve interactie; 6 items). Beide aspecten worden gemeten voor zowel de relatie met moeder als met vader. De NRI hanteert een 5-punts Likertschaal (1) weinig of niet en (5) meer kan niet. Aan de hand van deze Likertschaal is aangegeven in welke mate de items betrekking hebben op hun ouder-kindrelatie.

Een voorbeelditem van de schaal Steun is ‘*Hoe zeker ben je ervan dat de relatie met je moeder/vader zal blijven bestaan?*’ (vader; $\alpha = .82$ en moeder; $\alpha = .85$). Een voorbeelditem van de schaal Negatieve Interactie is ‘*Hoe vaak zijn jij en je moeder/vader het met elkaar oneens of zitten jullie ruzie te maken?*’ (vader; $\alpha = .90$ en moeder; $\alpha = .91$).

Analyseplan

In deze studie werd aan de hand van een hiërarchische multiële regressie-analyse onderzocht in hoeverre een positieve en negatieve relatie met vader en moeder predictoren zijn van sibling bullying victimisatie en peer bullying victimisatie bij brugklassers en welke predictor de grootste bijdrage levert aan de (statistische) voorspelling van sibling bullying victimisatie en peer bullying victimisatie. Sibling bullying victimisatie en peer bullying victimisatie waren de afhankelijke variabelen. Positieve relatie en negatieve relatie met vader en moeder waren de onafhankelijke variabelen. Sekse is hierbij als controlevariabele toegevoegd. Daarnaast zijn interactievariabelen toegevoegd om interactie-effecten met sekse

ROL VAN POSITIEVE EN NEGATIEVE RELATIES MET VADER EN MOEDER OP VICTIMISATIE

te berekenen. Voor sibling bullying victimisatie geldt dat er 50 missings waren, waarvan 47 brugklassers geen broer of zus hebben. Voor de overige drie brugklassers geldt dat ze de vragenlijsten niet hebben afgerond vanwege technische redenen.

Eerst werden Pearson's bivariate correlaties berekend en *t*-toetsen uitgevoerd om de relaties tussen de studievariabelen en sekseverschillen te bepalen. Vervolgens werden hiërarchische regressieanalyses uitgevoerd om de belangrijkste hoofd- en interactie-effecten van de studievariabelen te bepalen. Geslacht was gecodeerd als 0 voor jongens en 1 voor meisjes. Om multicollineariteit te voorkomen zijn de onafhankelijke variabelen gecentraliseerd en de berekening van de interactietermen.

Voorafgaand aan de analyse is er nagegaan of er werd voldaan aan de assumpties voor de hiërarchische regressieanalyse. Omdat de afhankelijke variabelen sibling bullying victimisatie en peer bullying victimisatie erg scheef verdeeld waren en om outliers tegen te gaan, zijn deze getransformeerd (gestandaardiseerd en genormaliseerd) met de Rankit-procedure (Salmivalli & Voeten, 2004). Deze transformatie heeft de scheefheid van de variabelen verminderd. De hieronder vermelde resultaten zijn gebaseerd op deze getransformeerde scores. Alle variance inflation factors (VIF) bleken onder 10 (i.e. variërend van 1.06 tot 2.06) en de tolerance statistics zijn allen boven .20 (variërend van .48 tot .94), wat aangeeft dat multicollineariteit geen probleem was. Volgens de richtlijnen van Howell (2010), heeft de huidige studie heeft met 681 participanten voldoende power. Aan de overige assumpties werd voldaan.

In stap 1 van de hiërarchische regressieanalyse zijn de variabelen positieve en negatieve relatie met vader en moeder en sekse toegevoegd om de directe effecten op peer bullying victimisatie te bepalen. In stap 2 zijn de interactie-effecten met sekse toegevoegd. Vervolgens werd deze stappen herhaald voor de tweede afhankelijke variabele sibling bullying victimisatie.

Resultaten

Voorbereidende analyses

Tabel 1 laat de gemiddelden en standaarddeviaties van alle variabelen voor de totale steekproef en apart voor jongens en meisjes zien. Tabel 1 laat zien dat meisjes significant hogere scores ontvingen voor positieve relatie met moeder in vergelijking met de jongens. Er is geen verschil tussen jongens en meisjes voor sibling bullying victimisatie, peer bullying victimisatie, positieve relatie met vader, negatieve relatie met moeder en negatieve relatie met vader.

ROL VAN POSITIEVE EN NEGATIEVE RELATIES MET VADER EN MOEDER OP VICTIMISATIE

Tabel 2 laat de correlaties tussen de variabelen zien. De sterkte van het verband zijn volgens de richtlijnen van Cohen (1988) beschreven. Sibling bullying victimisatie was zowel significant positief gecorreleerd met peer bullying victimisatie ($r = .38$), als met negatieve relatie met zowel moeder ($r = .22$), als met vader ($r = .22$). De correlaties zijn medium. Peer bullying victimisatie was significant positief gecorreleerd met negatieve relatie met moeder ($r = .19$) en negatieve relatie met vader ($r = .27$). De correlaties zijn klein tot medium. Positieve relatie met moeder was significant positief het sterkst gecorreleerd met positieve relatie met vader ($r = .66$). Deze correlatie is groot. Negatieve correlaties zijn gevonden tussen sibling bullying victimisatie en peer bullying victimisatie enerzijds en positieve relatie met moeder en vader anderzijds. Vergelijkbare resultaten werden voor beide sekse afzonderlijk gevonden (Tabel 3). Voor beide sekse werden echter geen significantie correlaties gevonden tussen peer bullying victimisatie en positieve relatie met moeder. Voor de jongens gold dat ook voor positieve relatie met vader.

Tabel 1

Gemiddelden en Standaarddeviaties van Onderzoeksvariabelen in de Totale Steekproef en voor Jongens en Meisjes

Variabele	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>t</i> (df)	<i>p</i>
Sibling bullying victimisatie			0.09 (629)	0.93
Totaal (<i>N</i> = 631)	0.071	0.80		
Jongens (<i>n</i> =279)	0.074	0.85		
Meisjes (<i>n</i> =352)	0.068	0.76		
Peer bullying victimisatie			0.13 (677)	0.90
Totaal (<i>N</i> =679)	0.070	0.81		
Jongens (<i>n</i> =302)	0.074	0.82		
Meisjes (<i>n</i> = 377)	0.066	0.80		
Positieve relatie met moeder			-4.86 (633)	0.00
Totaal (<i>N</i> =665)	3.908	0.70		
Jongens (<i>n</i> =292)	3.762	0.72		
Meisjes (<i>n</i> =373)	4.021	0.65		
Positieve relatie met vader			-0.64 (652)	0.53
Totaal (<i>N</i> = 654)	3.730	0.78		
Jongens (<i>n</i> =290)	3.708	0.81		
Meisjes (<i>n</i> =364)	3.747	0.76		
Negatieve relatie met moeder			0.55 (663)	0.58
Totaal (<i>N</i> =665)	1.635	0.69		

ROL VAN POSITIEVE EN NEGATIEVE RELATIES MET VADER EN MOEDER OP VICTIMISATIE

Jongens ($n=292$)	1.651	0.70		
Meisjes ($n=373$)	1.622	0.68		
Negatieve relatie met vader			0.23 (652)	0.82
Totaal ($N=654$)	1.508	0.62		
Jongens ($n=290$)	1.514	0.60		
Meisjes ($n=264$)	1.503	0.64		

Noot. Bij sibling bullying victimisatie en peer bullying victimisatie gaat het om de met de Rankit-procedure getransformeerde scores.

Tabel 2

Pearson correlaties (r) tussen de studie-variabelen

	1	2	3	4	5	6
Sibling bullying victimisatie	-					
Peer bullying victimisatie	.38**	-				
Positieve relatie met moeder	-.19**	-.08*	-			
Positieve relatie met vader	-.18**	-.12**	.66**	-		
Negatieve relatie met moeder	.22**	.19**	-.27**	-.20**	-	
Negatieve relatie met vader	.22**	.27**	-.15**	-.29**	.48**	-

Noot. $631 \leq N \leq 679$.

* $p < .05$; ** $p < .01$ tweezijdig.

Tabel 3

Correlaties tussen de studie variabelen voor jongens ($n= 303$) en meisjes ($n= 378$)

	1	2	3	4	5	6
Sibling bullying victimisatie	-	.38**	-.23**	-.23**	.26**	.28**
Peer bullying victimisatie	.39**	-	-.10	-.16**	.22**	.33**
Positieve relatie met moeder	-.17**	-.06	-	.62**	-.38**	-.18**
Positieve relatie met vader	-.12*	-.08	.74**	-	-.31**	-.36**
Negatieve relatie met moeder	.16**	.16**	-.16**	-.06	-	.51**
Negatieve relatie met vader	.15*	.19**	-.11	-.17**	.45**	-

Noot. Jongens' correlaties zijn weergegeven onder de diagonaal; meisjes' correlaties zijn weergegeven boven de diagonaal.

* $p < .05$; ** $p < .01$ tweezijdig.

Predictoren van sibling bullying victimisatie

In tabel 4 is te zien dat de hoofdeffecten in stap 1 samen een significante 9.3% van variantie verklaarden ($R^2 = .093$, $F(5,600) = 12.36$, $p < .001$). Deze verklaarde variantie in

ROL VAN POSITIEVE EN NEGATIEVE RELATIES MET VADER EN MOEDER OP VICTIMISATIE

sibling bullying victimisatie is middelgroot en betekent dat de predictoren samen van matig effect zijn op sibling bullying victimisatie (Voeten & Van den Bercken, 2003). De toevoeging van de interactie-effecten (positieve relatie met moeder x sekse, positieve relatie met vader x sekse, negatieve relatie met moeder x sekse en negatieve relatie met vader x sekse) in stap 2 zorgde niet voor een significante toename in verklaarde variantie ($\Delta R^2 = .005$, $F(9, 596) = 7.24$, $p = .483$). Om te voorkomen dat hoofd- of interactie-effecten geïnterpreteerd worden die per toeval significant zijn, adviseren Cohen en zijn collega's om per stap alleen de predictoren te interpreteren die in het geheel een significant verklaarde variantie aantonen met $p < .05$ (Cohen et al., 2003, p. 188; Vermande et al., 2018). Uitgaande van Cohen en collega's worden daarom alleen de beta's van stap 1 gerapporteerd en geïnterpreteerd. Positieve relatie met moeder was een significante negatieve predictor van sibling bullying victimisatie ($\beta = -.17$, $p = <.001$), hetgeen inhoudt dat hoe hoger de score op positieve relatie met moeder des te kleiner de kans dat een kind door een broer of zus wordt gepest. Negatieve relatie met moeder ($\beta = .11$, $p = <.001$) en negatieve relatie met vader ($\beta = .15$, $p = <.001$) waren significante positieve predictoren van sibling bullying victimisatie, hetgeen inhoudt dat hoe hoger de score, hoe groter de kans dat een kind door broer of zus wordt gepest. Een negatieve relatie met vader blijkt een grotere predictor van sibling bullying victimisatie in vergelijking met een negatieve relatie met moeder. Sekse blijkt geen significante predictor te zijn van sibling bullying victimisatie. Dat gold ook voor positieve relatie met vader.

Tabel 4

Resultaten van Hiërarchische Regressieanalyse van Sekse, Positieve Relatie met Moeder, Positieve Relatie met Vader, Negatieve Relatie met moeder en Negatieve Relatie met Vader als Predictoren van Sibling Bullying Victimisatie

Predictor	Sibling bullying victimisatie			
	ΔR^2	β	SE	p
Stap 1	.093			.000
Sekse		.03	.06	.432
Positieve relatie met moeder		-.17	.07	.002
Positieve relatie met vader		.01	.06	.808
Negatieve relatie met moeder		.11	.06	.022
Negatieve relatie met vader		.15	.06	.001

ROL VAN POSITIEVE EN NEGATIEVE RELATIES MET VADER EN MOEDER OP VICTIMISATIE

Predictoren van peer bullying victimisatie

In tabel 5 is te zien dat de hoofdeffecten in stap 1 samen een significante 7.9% van variantie verklaarden ($R^2 = .079$, $F(5, 641) = 11.02$, $p < .001$). Deze verklaarde variantie in peer bullying victimisatie is middelgroot en betekent dat de predictoren samen van matig effect zijn op peer bullying victimisatie (Voeten & Van den Bercken, 2003). De toevoeging van de interactie-effecten (positieve relatie met moeder x sekse, positieve relatie met vader x sekse, negatieve relatie met moeder x sekse en negatieve relatie met vader x sekse) in stap 2 zorgde niet voor een significante toename in verklaarde variantie ($\Delta R^2 = .003$, $F(9,637) = 6.38$, $p = .661$). Uitgaande van Cohen en collega's worden daarom alleen de beta's van stap 1 gerapporteerd en geïnterpreteerd (Cohen et al., 2003, p. 188; Vermande et al., 2018). Negatieve relatie met moeder was tweezijdig bijna een significante positieve predictor van peer bullying victimisatie ($\beta = .09$, $p = .056$; eenzijdig significant). Negatieve relatie met vader ($\beta = .21$, $p < .001$) was een significante positieve predictor van peer bullying victimisatie. Een negatieve relatie met moeder of vader, betekent dat de kans groter is dat het kind gepest wordt op school. Negatieve relatie met vader blijkt een grotere predictor van peer bullying victimisatie negatieve relatie met moeder. Sekse blijkt geen significante predictor van peer bullying victimisatie te zijn. Dat gold ook voor de positieve relatie met moeder en positieve relatie met vader.

Tabel 5

Resultaten van Hiërarchische Regressieanalyse van Sekse, Positieve Relatie met Moeder, Positieve Relatie met Vader, Negatieve Relatie met Moeder en Negatieve Relatie met Vader als Predictoren van Peer Bullying Victimisatie

Predictor	Peer bullying victimisatie			
	ΔR^2	β	SE	p
Stap 1	.079			.000
Sekse		.00	.06	.926
Positieve relatie met moeder		-.03	.06	.541
Positieve relatie met vader		-.02	.06	.752
Negatieve relatie met moeder		.09	.05	.056
Negatieve relatie met vader		.21	.06	.000

Discussie en conclusie

Er is nauwelijks onderzoek gedaan waarin zowel sibling bullying victimisatie als peer bullying victimisatie worden onderzocht en met elkaar worden vergeleken (Wolke et al., 2015). Bovendien brengt sibling bullying victimisatie en peer bullying victimisatie forse gevolgen met zich mee (Reijntjes et al., 2015). Daarnaast is er nog weinig bekend over de impact van een positieve relatie met vader en moeder in vergelijking met een negatieve relatie op gepest worden. Het onderscheid in het effect tussen de moeder-kindrelatie en de vader-kindrelatie is bovendien nog niet duidelijk (De Vries et al., 2017). Het doel van dit onderzoek was daarom om te onderzoeken tot in hoeverre een positieve relatie en negatieve relatie met vader en moeder significante predictoren van sibling bullying victimisatie en peer bullying victimisatie zijn. Tenslotte is onderzocht of sekse de relaties tussen een positieve relatie met vader en moeder en een negatieve relatie met vader en moeder kwalificeerde.

Overeenkomstig met de verwachting en eerder onderzoek, werd in dit onderzoek gevonden dat een negatieve relatie met moeder en een negatieve relatie met vader significante positieve predictoren zijn van sibling bullying victimisatie en peer bullying victimisatie.

Met betrekking tot negatieve relaties is gebleken dat een negatieve relatie met vader een grotere predictor is van sibling bullying victimisatie en van peer bullying victimisatie in vergelijking met een negatieve relatie met moeder. Het verschil tussen vader en moeder is het grootst bij peer bullying victimisatie. Een mogelijke verklaring voor dit verschil is dat moeders geleerd hebben om vijandige gevoelens te internaliseren (Eagly et al., 2000), terwijl vaders deze gevoelens externaliseren (De Vries et al., 2017). Een negatieve moeder-kindrelatie (bijv. door vijandigheid of hardheid van moeder) wordt verder veelal gecompenseerd door zorgzame aspecten (zoals betrokkenheid bij socialisatie) van een moeder, terwijl dit voor vaders minder geldt (Schoppe-Sullivan et al., 2013).

Anders dan verwacht bleek een positieve relatie met vader en moeder geen significante negatieve predictor van peer bullying victimisatie te zijn. Voor sibling bullying victimisatie bleek een positieve relatie met moeder wel een significante negatieve predictor te zijn. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat moeders, in vergelijking met vaders, meer tijd doorbrengen met de kinderen en daardoor meer tijd besteden aan de opvoeding en de primaire opvang (voeden, kleden, baden, voorlezen, helpen met huiswerk) (Heiland, Price, & Wilson, 2014; Raley, Bianchi, & Wang, 2012). Het is mogelijk dat hierdoor de positieve relatie met een moeder bijdraagt aan bescherming tegen sibling bullying victimisatie.

ROL VAN POSITIEVE EN NEGATIEVE RELATIES MET VADER EN MOEDER OP VICTIMISATIE

Het feit dat een positieve relatie met moeder, in tegenstelling tot peer bullying victimisatie, wel een beschermende factor is voor sibling bullying victimisatie, is mogelijk te verklaren door het feit dat peers gedurende de puberteit belangrijk en invloedrijk worden in vergelijking met de thuissituatie (Nathanson, 2001). Daarnaast gaat de overgang van basisschool naar middelbare school vaak gepaard met pesten, omdat kinderen hun positie moeten vinden in een nieuwe groep (Pellegrini & Long, 2002). Het is mogelijk dat de positieve relatie met een moeder niet opweegt tegen de invloed van peers en daardoor niet bijdraagt aan de bescherming tegen peer bullying victimisatie.

Uit de analyses bleek dat sekse geen significante predictor is van sibling bullying victimisatie en peer bullying victimisatie en dat jongens en meisjes dus in dezelfde mate worden gepest. Dit komt overeen met de verwachting en de literatuur (Reijntjes et al., 2015). De interactie-effecten waren evenmin significant. Sekse speelde dus geen rol in de relatie tussen een positieve en negatieve relatie met vader en moeder en sibling bullying victimisatie en een positieve en negatieve relatie met vader en moeder en peer bullying victimisatie. Uit onderzoek van Duncan (2004) blijkt een moeder-kindrelatie van invloed te zijn op victimisatie. In dit onderzoek blijkt dat jongeren eerder slachtoffer zijn van pesten als de moeder de ontwikkeling van autonomie bij jongens of verbondenheid bij meisjes belemmert (Duncan, 2004). Voor vaders is dit niet onderzocht.

Sterke punten, beperkingen en aanbevelingen voor vervolgonderzoek

Van dit huidige onderzoek is een sterk punt dat het onderwerp sibling bullying victimisatie vernieuwend is. Pas sinds de laatste jaren is sibling bullying victimisatie onder de aandacht gebracht (Wolke et al., 2015). Daarnaast is in dit onderzoek zowel ingegaan op de positieve relatie met vader en moeder als de negatieve relatie, welke nog weinig samen zijn onderzocht (Buist et al., 2011). Een ander sterk punt is dat in tegenstelling tot Menesini et al. (2010) in dit onderzoek het machtsverschil tussen dader en slachtoffer bij sibling bullying meegenomen wordt. Uit de inleiding blijkt dat lang niet alle auteurs dit doen. Ten derde zijn, in tegenstelling tot Wolke en Samara (2004) en Menesini et al. (2010), de definities van pesten voor de afname van de vragenlijsten aan de kinderen uitgelegd. Dit resulteert in een eenduidige definitie van pesten voor elk kind. Tenslotte hebben de gebruikte schalen in dit onderzoek een goede betrouwbaarheid.

Net als elk onderzoek kent dit onderzoek enkele beperkingen. Ten eerste is de steekproef uit dit onderzoek niet representatief. Dit komt mogelijk door de wijze van dataverzameling door middel van een gemakssteekproef van studenten en hun netwerk

ROL VAN POSITIEVE EN NEGATIEVE RELATIES MET VADER EN MOEDER OP VICTIMISATIE

(Neuman, 2014). Uit de gegevens van de steekproef blijkt dat het gaat om een steekproef met een hoge SES (93,9 procent heeft een hogere rijkdom) en een hoog opleidingsniveau (37,3 procent van de steekproef doet minstens Havo). Een steekproef met een lagere sociaaleconomische status had mogelijk een andere uitkomst kunnen geven. Zo blijkt dat slachtoffers van pesten vaker afkomstig zijn uit gezinnen met een lage SES (Tippett & Wolke, 2014a) en ouders van gezinnen met een lage SES, tekortkomingen laten zien in opvoedingskwaliteiten (te veel autoritaire controle, gebrek aan warmte en een verzorgende omgeving (Loeber & Farrington, 2000; Loeber et al., 2003). Men moet vanwege deze redenen voorzichtig de resultaten generaliseren. Ten tweede is er gebruik gemaakt van een cross-sectioneel onderzoeksdesign. Een nadeel van een cross-sectioneel onderzoek is dat er binnen dit onderzoek alleen uitspraken gedaan kunnen worden over de samenhang en verbanden en niet over eventuele effecten of invloeden (Heiman, 2002). Dit onderzoeksdesign meet pesten en de ouder-kindrelatie maar op één moment. Vervolgonderzoek zou beter longitudinaal onderzoek kunnen hanteren, zodat de gevolgen van positieve en negatieve relatie met een vader en moeder op victimisatie op langer termijn in beeld kan worden gebracht.

Vanwege het feit dat er nog weinig onderzoek is gedaan naar de vader-kindrelatie en deze wel degelijk een belangrijke rol speelt, is een aanbeveling dat in de toekomst onderzoek wordt gedaan naar zowel de vader-kindrelatie als de moeder-kindrelatie (Buist et al., 2011; Copeland et al., 2013; Schwartz et al., 1997).

Daarnaast is in dit onderzoek zowel ingegaan op de positieve relatie met vader en moeder als de negatieve relatie, welke nog weinig samen zijn onderzocht (Buist et al., 2011). Uit huidig onderzoek blijkt dat negatieve relaties met zowel de vader als de moeder predictoren zijn van sibling bullying victimisatie en peer bullying victimisatie. Het is daarom van belang om interventieprogramma's in te zetten die zich richten op kinderen die worden blootgesteld aan negatieve relaties met ouders, om mogelijk victimisatie te voorkomen. Echter blijkt een positieve relatie met moeder juist een beschermende factor te zijn. Om victimisatie te voorkomen, kunnen daarom specifieke trainingsprogramma's voor ouders ingezet worden om juist positieve relaties te bevorderen, betrokkenheid en een warm affectief ouderschap te versterken en onderlinge familierelaties te verbeteren (Samara & Smith, 2008).

Conclusie

In het huidig onderzoek is het effect van ouder-kindrelaties op sibling bullying victimisatie en peer bullying victimisatie aangetoond. De belangrijkste conclusie van het huidige onderzoek is dat de relatie met vader én moeder effect heeft op victimisatie. Daarnaast

ROL VAN POSITIEVE EN NEGATIEVE RELATIES MET VADER EN MOEDER OP VICTIMISATIE

blijkt een negatieve relatie met vader en moeder een bijdrage te leveren aan de voorspelling van sibling bullying victimisatie en peer bullying victimisatie. Naast een negatieve ouder-kindrelatie blijkt uit huidig onderzoek dat een positieve ouder-kindrelatie evenzeer van belang is. Een positieve relatie met moeder draagt namelijk bij aan de bescherming tegen sibling bullying victimisatie.

Gezien de uitkomsten van het huidig onderzoek en het feit dat gepest worden negatieve gevolgen met zich meebrengt voor het slachtoffer, is het van belang om in toekomstig onderzoek en interventies aandacht te besteden aan zowel de negatieve relaties als positieve relaties met vader en moeder om sibling bullying victimisatie en peer bullying victimisatie te voorkomen.

ROL VAN POSITIEVE EN NEGATIEVE RELATIES MET VADER EN MOEDER OP VICTIMISATIE

Referenties

- Ahmed, E., & Braithwaite, V. (2004). Bullying and victimization: Cause for concern for both families and schools. *Social Psychology of Education, 7*, 35-54.
doi:10.1023/b:spoe.0000010668.43236.60
- Aikins, J. W., & Litwack, S. D. (2011). Prosocial skills, social competence, and popularity. *Popularity in the peer system* (pp. 140-162).
- Barboza, G. E., Schiamberg, L. B., Oehmke, J., Korzeniewski, S. J., Post, L. A., & Heraux, C. G. (2009). Individual characteristics and the multiple contexts of adolescent bullying: An ecological perspective. *Journal of Youth and Adolescence, 38*, 101– 121.
doi: 10.1007/s10964-008-9271-1
- Bowlby, J. (1982). Attachment and loss: Retrospect and prospect. *American Journal of Orthopsychiatry, 52*, 664. doi:10.1111/j.1939-0025.1982.tb01456.x
- Bowes, L., Wolke, D., Joinson, C., Lereya, S.T., & Lewis, G. (2014). Sibling bullying and risk of depression, anxiety and self-harm: A prospective cohort study. *Pediatrics, 4*, 1032-1039. doi:10.1542/peds.2014-0832
- Boyce, W., Torsheim, T., Currie, C., & Zambon, A. (2006). The Family Affluence Scale as a measure of national wealth: Validation of an adolescent self-report measure. *Social Indicators Research, 78*, 473-487. doi: 10.1007/s11205-005-1607-6
- Buist, K. L., Deković, M., & Gerris, J. R. (2011). Dyadic family relationships and adolescent internalizing and externalizing problem behavior: Effects of positive and negative affect. *Family Science, 2*, 34-42. doi:10.1080/19424620.2011.601895
- Buist, K. L., & Vermande, M. (2014). Sibling relationship patterns and their associations with child competence and problem behavior. *Journal of Family Psychology, 28*, 529-537.
doi:10.1037/a0036990
- Cassano, M., Perry-Parrish, C., & Zeman, J. (2007). Influence of gender on parental socialization of children's sadness regulation. *Social Development, 16*, 210- 231. doi: 10.1111/j.1467-9507. 2007.00381.x.
- Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) (2016). Welvaart in Nederland 2016: Inkomen, besteding en vermogen van huishoudens en personen. Verkregen via:
<https://www.cbs.nl/nl/nl/publicatie/2016/26/welvaart-in-nederland-2016>
- Cohen, J. (1988). *Statistical power analysis for the behavioral sciences* (2nd ed.) Hillsdale, NJ: Erlbaum. In Allen, Bennett & Heritage (2014), *SPSS Statistics version 22* (pp. 175-176). A Practical Guide: Cengage Learning.

ROL VAN POSITIEVE EN NEGATIEVE RELATIES MET VADER EN MOEDER OP VICTIMISATIE

- Cohen, J., Cohen, P., West, S. G., & Aiken, L. S. (2003). *Applied multiple regression/correlation analysis for the behavioral sciences*. 3rd edn. Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Copeland, W. E., Wolke, D., Angold, A., & Costello, E. J. (2013). Adult psychiatric outcomes of bullying and being bullied by peers in childhood and adolescence. *JAMA Psychiatry, 70*, 419–426. doi:10.1001/jamapsychiatry.2013.504.
- Dafesh, Z., Ruiters, S. de, Beek, J. ter, & Ruiters, M. (2008). *PRIMA-antipestmethode. Handleiding voor basisscholen*. Woerden: NIGZ.
- Deković, M. (2000). *Opvoedingsproblemen in (pre) adolescentie: Implicaties voor onderzoek en hulpverlening [Rede]*. Nederland: Universiteit van Amsterdam.
- De Vries, E. E., Verlinden, M., Rijlaarsdam, J., Jaddoe, V. W., Verhulst, F. C., Arseneault, L., & Tiemeier, H. (2018). Like father, like child: Early life family adversity and children's bullying behaviors in elementary school. *Journal of Abnormal Child Psychology, 46*, 1481-1496. doi: 10.1007/s10802-017-0380-8
- Duncan, R. D. (1999). Peer and sibling aggression: An investigation of intra- and extrafamilial bullying. *Journal of Interpersonal Violence, 14*, 871-886. doi:10.1177/088626099014008005
- Duncan, R. D. (2004). The impact of family relationships on school bullies and victim. In D. L. Espelage, & S. M. Swearer (Eds.), *Bullying in American schools: A social ecological perspective on prevention and intervention* (pp. 227–244). Mahwah, N.J.: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.
- Eagly, A. H., Wood, W., & Diekmann, A. B. (2000). Social role theory of sex differences and similarities: A current appraisal. In T. Eckes & H. M. Trautner (Eds.), *The developmental social psychology of gender* (pp. 123–174). Mahwah: Lawrence Erlbaum Associates.
- Eriksen, S., & Jensen, V. A. (2009). Push or a punch: Distinguishing the severity of sibling violence. *Journal of Interpersonal Violence, 24*, 183-208. doi:10.1177/0886260508316298
- Flouri, E., & Buchanan, A. (2003). The role of mother involvement and father involvement in adolescent bullying behavior. *Journal of Interpersonal Violence, 18*, 634–644. doi: 10.1177/0886260503251129
- Furman, W., & Buhrmester, D. (1992). Age and sex differences in perceptions of network of personal relationships. *Child Development, 63*, 103-115. doi: 10.2307/1130905

ROL VAN POSITIEVE EN NEGATIEVE RELATIES MET VADER EN MOEDER OP VICTIMISATIE

- Georgiou, S. N. (2009). Personal and maternal parameters of peer violence at school. *Journal of School Violence, 8*, 100–119. doi:10.1080/15388220802073928
- Hawker, D.S.J., & Boulton, M.J. (2000). Twenty years' research on peer victimization and psychosocial maladjustment: A meta-analytic review of cross-sectional studies. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, 41*, 441-455. doi:10.1111/1469-7610.00629
- Heiland, F., Price, J., & Wilson, R. (2014). Maternal employment and time investments in children. *Review of Economics of the Household, 15*, 53–67. doi:10.1007/s11150-014-9278-1
- Heiman, G. W. (2002). *Research methods in psychology* (3rd ed.). Boston, MA: Houghton Mifflin.
- Holt, M. K., & Espelage, D. L. (2007). Perceived social support among bullies, victims and bully-victims. *Journal of Youth and Adolescence, 36*, 984–994. doi: 10.1007/s10964-006-9153-3}
- Hoetger, L. A., Hazen, K. P., & Brank, E. M. (2015). All in the family: A retrospective study comparing sibling bullying and peer bullying. *Journal of Family Violence, 30*, 103-111. doi:10.1007/s10896-014-9651-0
- Hoffman, K. L., Kiecolt, K. J., & Edwards, J. N. (2005). Physical violence between siblings: A theoretical and empirical analysis. *Journal of Family Issues, 26*, 1103-1130. doi:10.1177/0192513X05277809
- Howell, D. C. (2010). *Statistical methods for psychology* (8th ed.) Belmont: Wadsworth Cengage Learning.
- Jansen, P.W., Verlinden, M., Dommissie-van Berkel, A., Mieloo, C., van der Ende, J., Veenstra, R., Verhulst, F.C., Jansen, W., & Tiemeier, H. (2012). Prevalence of bullying and victimization among children in early elementary school: Do family and school neighbourhood socioeconomic status matter? *BMC Public Health, 12*, 494. doi: 10.1186/1471-2458-12-494
- Juvonen, J., Graham, S., & Schuster, M. A. (2003). Bullying among young adolescents: The strong, the weak, and the troubled. *Pediatrics, 112*, 1231–1237. doi: 10.1542/peds.112.6.1231
- Kyriakides, L., Kaloyirou, C., & Lindsay, G. (2006). An analysis of the Revised Olweus Bully/Victim Questionnaire using the Rasch measurement model. *British Journal of Educational Psychology, 76*, 781-801. doi: 10.1348/000709905X53499

ROL VAN POSITIEVE EN NEGATIEVE RELATIES MET VADER EN MOEDER OP VICTIMISATIE

- Kennedy, J. H., & Kennedy, C. E. (2004). Attachment theory: Implications for school psychology. *Psychology in the Schools, 41*, 247-259. doi: 10.1002/pits.10153
- La Greca, A. M., & Harrison, H. M. (2005). Adolescent peer relations, friendships, and romantic relationships: Do they predict social anxiety and depression? *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology, 34*, 49-61.
doi:10.1207/s15374424jccp3401_5
- Lereya, S. T., Samara, M., & Wolke, D. (2013). Parenting behavior and the risk of becoming a victim and a bully/victim: A meta-analysis study. *Child Abuse & Neglect, 37*, 1091-1108. doi: 10.1016/j.chiabu.2013.03.001
- Loeber, R. & Farrington, D.P. (2000). Young children who commit crime: Epidemiology, developmental origins, risk factors, early interventions and policy implications. *Development and Psychopathology, 12*, 737 – 762. doi: 10.1017/S0954579400004107
- Loeber, R., Farrington, D.P., Stouthamer-Loeber, M., Moffitt, T. E., Caspi, A., White, H. R., Wei, E. H. & Beyers, J. M. (2003). The development of male offending: Key findings from fourteen years of the Pittsburgh youth study. In Thornberry & Krohn (Eds.). *Taking stock of delinquency: An overview of findings from contemporary longitudinal studies* (pp. 93 – 182). Kluwer Academic/Plenum Publishers: New York.
- Menesini, E., Camodeca, M., & Nocentini, A. (2010). Bullying among siblings: The role of personality and relational variables. *British Journal of Developmental Psychology, 28*, 921-939. doi: 10.1348/026151009X479402
- Monks, C. P., Smith, P. K., Naylor, P., Barter, C., Ireland, J. L., & Coyne, I. (2009). Bullying in different contexts: Commonalities, differences and the role of theory. *Aggressive and Violent Behavior, 14*, 146–156. doi: 10.1016/j.avb.2009.01.004
- Nathanson, A. I. (2001). Parents Versus Peers: Exploring the Significance of Peer Mediation of Antisocial Television. *Communication Research, 28*, 251-274.
doi:10.1177/009365001028003001
- Neuman, W.L. (2014). Understanding Research. Pearson Education, Inc. ISBN: 9781784343187
- Olthof, T., Goossens, F.A., Vermande, M.M., Meulen, M. van der, & Aleva, E.A. (2011). Bullying as strategic behavior: Relations with desired and acquired dominance in the peer group. *Journal of School Psychology, 49*, 339-359. doi:10.1016/j.jsp.2011.03.003
- Olweus, D. (1993). *Bullying at school: What we know and what we can do*. Malden, MA: Blackwell Publishing (pp. 140). doi:10.1002/pits.10114

ROL VAN POSITIEVE EN NEGATIEVE RELATIES MET VADER EN MOEDER OP VICTIMISATIE

- Pellegrini, A. D., & Long, J. D. (2002). A longitudinal study of bullying, dominance, and victimization during the transition from primary school through secondary school. *British Journal of Developmental Psychology, 20*, 259-280. doi:10.1348/026151002166442
- Raley, S., Bianchi, S. M., Wang, W. (2012). When do fathers care? Mothers' economic contribute and fathers' involvement in child care. *American Journal of Sociology, 117*, 1422–1459. doi: 10.1086/663354
- Reijntjes, A., Van der Meulen, M., & Vermande, M. (2015). Pesten: definitie, prevalentie, verloop en problematiek. In M. Vermande (Ed.), *Pesten op school: Achtergronden en interventies* (2e druk) (pp. 13-38). Amsterdam: Boom Lemma
- Salmivalli, C., Huttunen, A., & Lagerspetz, K. M. J. (1997). Peer networks and bullying in school. *Scandinavian Journal of Psychology, 38*, 305–312. doi: 10.1111/1467-9450.00040
- Salmivalli, C. (1999). Participant role approach to school bullying: Implications for interventions. *Journal of Adolescence, 22*, 453–459. doi:10.1006/jado.1999.0239
- Salmivalli, C., & Peets, K. (2009). Bullies, victims and bully-victim relationships in middle childhood and early adolescence. In K.H. Rubin, W.M. Bukowski & B. Laursen (Eds.), *Handbook of peer interactions, relationships, and groups* (pp. 322-340). New York: Guilford Press. doi: 10.1016/j.appdev.2015.05.002
- Salmivalli, C., & Voeten, M. (2004). Connections between attitudes, group norms, and behavior in bullying situations. *International Journal of Behavioral Development, 28*, 246-258. doi:10.1080/01650250344000488
- Scharfstein, L. A., & Beidel, D. C. (2015). Social skills and social acceptance in children with anxiety disorders. *Journal of Personality and Individual Differences, 44*, 826-838. doi:10.1080/15374416.2014.895938
- Schoppe-Sullivan, S. J., Kotila, L. E., Jia, R., Lang, S. N., & Bower, D. J. (2013). Comparisons of levels and predictors of mothers' and fathers' engagement with their preschool-aged children. *Early Child Development and Care, 183*, 498– 514. doi: 10.1080/03004430.2012.711596.
- Schwartz, D., Dodge, K. A., Pettit, G. S., & Bates, J. E. (1997). The early socialization of aggressive victims of bullying. *Child Development, 68*, 665–675. D oi: 10.2307/1132117.

ROL VAN POSITIEVE EN NEGATIEVE RELATIES MET VADER EN MOEDER OP VICTIMISATIE

- Skinner, J. A., & Kowalski, R. M. (2013). Profiles of Sibling bullying. *Journal of Interpersonal Violence, 28*, 1726-1736. doi:10.1177/0886260512468327
- Solberg, M. E., & Olweus, D. (2003). Prevalence estimation of school bullying with the Olweus Bully/Victim Questionnaire. *Aggressive Behavior, 29*, 239-268. doi: 10.1002/ab.10047
- Spriggs, A. L., Iannotti, R. J., Nansel, T. R., & Haynie, D. L. (2007). Adolescent bullying involvement and perceived family, peer and school relations: Commonalities and differences across race/ethnicity. *Journal of Adolescent Health, 41*, 283-293. doi: 10.1016/j.jadohealth.2007.04.009
- Sroufe, L. A., Coffino, B., & Carlson, E. A. (2010). Conceptualizing the role of early experience: Lessons from the Minnesota longitudinal study. *Developmental Review, 30*, 36-51. doi: 10.1016/j.dr.2009.12.002
- Tanrikulu, I., & Campbell, M. A. (2015). Sibling bullying perpetration: Associations with gender, grade, peer perpetration, trait anger, and moral disengagement. *Journal of Interpersonal Violence, 30*, 1010-1024. doi:10.1177/0886260514539763
- Tippett, N., & Wolke, D. (2014). Socioeconomic status and bullying: A meta-analysis. *American Journal of Public Health, 104*, e48-e59. doi: 10.2105/AJPH.2014.301960
- Tippett, N., & Wolke, D. (2015). Aggression between siblings: Associations with the home environment and peer bullying. *Aggressive Behavior, 41*, 14-24. doi:10.1002/ab.21557
- Troy, M., & Sroufe, L. A. (1987). Victimization among preschoolers: Role of attachment relationship history. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry, 26*, 166-172. doi: 10.1097/00004583-19870300000007
- Tucker, C. J., Finkelhor, D., Turner, H., & Shattuck, A. M. (2013). Association of sibling aggression with child and adolescent mental health. *Pediatrics, 132*, 79-84. doi:10.1542/peds.2012-3801
- Tucker, C. J., Finkelhor, D., Turner, H., & Shattuck, A. M. (2014). Family dynamics and young children's sibling victimization. *Journal of Family Psychology, 28*, 625-633. doi:10.1037/fam0000016
- Veenstra, R., Lindenberg, S., Oldehinkel, A. J., De Winter, A. F., Verhulst, F. C., & Ormel, J. (2005). Bullying and victimization in elementary schools: A comparison of bullies,

ROL VAN POSITIEVE EN NEGATIEVE RELATIES MET VADER EN MOEDER OP VICTIMISATIE

victims, bully/victims, and uninvolved preadolescents. *Developmental Psychology*, 41, 672. doi: 10.1037/0012-1649.41.4.672

Voeten, M. J. M., & Van den Bercken, J. H. L. (2003). *Lineaire Regressieanalyse*. Groningen/Houten, Nederland: Wolters-Noordhoff.

Wolke, D., & Samara, M. M. (2004). Bullied by siblings: Association with peer victimization and behaviour problems in Israeli lower secondary school children. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 45, 1015-1029. doi:10.1111/j.1469-7610.2004.t01-1-00293.x

Wolke, D., & Skew, A. J. (2012). Bullying among siblings. *International Journal of Adolescent Medicine Health*, 24, 17–25. doi:10.1515/ijamh.2012.004

Wolke, D., Tippett, N., & Dantchev, S. (2015). Bullying in the family: Sibling bullying victimisation. *The Lancet Psychiatry*, 2, 917-929. doi:10.1016/S2215-0366(15)00262-x